

Odešel PhDr. Josef Jančář, CSc.

Prožil bohatý a složitý život. Promítly se do něj všechny komplikace 20. století. Narodil se 16. června 1931 v Těšově u Uherského Brodu do zemědělské rodiny a zemřel 8. září 2025 v Uherském Hradišti. Měšťanskou školu vychodil v Uherském Brodě, pak absolvoval odbornou textilní školu v Šumperku a stal se vyučeným tkalcem (1948). Po dvou letech práce započal svá gymnaziální studia. Nejprve na saleziánském gymnáziu v Mníšku pod Brdy, poté na gymnáziu v Uničově a závěrem na gymnáziu v Uherském Brodě, kde odmaturoval. Zde se stal aktivním účastníkem folklorního dění a členem místního folklorního souboru. To se stalo i určitým stimulem jeho zájmu o tradiční lidovou kulturu, a tak v letech 1953–1958 studoval v Brně u prof. Antonína Václavíka národopis. Jeho diplomová práce *Materiální kultura Moravských Kopanic* (1958), stejně jako později kandidátská práce *Tradiční formy zemědělského hospodaření na jihovýchodní Moravě v 18. a 19. století* (1968) do značné míry usměrnily počáteční fázi jeho odborné činnosti.

Po ukončení studia se stal odborným pracovníkem Slováckého muzea v Uh. Hradišti, v letech 1961–1964 působil jako vedoucí dokumentátor v Ústředí lidové umělecké výroby v Uherském Hradišti. V roce 1964 se stal ředitelem Slováckého muzea. Zde vytrval do roku 1970, kdy musel odejít. Pracoval pak v Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Brně (1970–1971), než mu bylo z politických důvodů zakázáno pracovat v oblasti kultury vůbec. Práci našel v přidružené výrobě JZD v Lipově (1972–1979). Tam však rozpoznali jeho znalosti a schopnosti a poskytli mu větší samostatnost.

Je třeba říci, že Josef Jančář měl v odborných kruzích náležitě renomé. Ve Slováckém muzeu se staral o sbírky, ale vyhlášené byly též jeho výstavy, které se občas dostávaly i do jiných muzeí a též do zahraničí. Založil sborník *Slovácko*, který vychází dosud. V ÚLUV se zdokonalil v dokumentaci. A od počátku budování Muzea vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici se stal významným spolupracovníkem i zde.

Josefa Jančáře jsem znal od svého působení ve Slováckém muzeu, kam přicházel do naší knihovny, aby mohl sledovat odbornou literaturu. Po vojně (1976) jsem nastoupil do Ústavu lidového umění ve Strážnici. Byl jsem překvapen. Na porady expertů při výstavbě skanzenu a na jednání redakční rady našich *Národopisných aktualit* stejně jako na naše odborná sympozia přicházel z JZD Lipov i Josef Jančář. Diskutoval, navrhoval a plnil zadané úkoly. Přitom byl de facto exkomunikován a poslán na práci do zemědělství! Byl jsem zmatený. Ředitel PhDr. Vítězslav Volavý mi řekl, že mu to nevadí, jen se jeho jméno nesmí objevit v žádném zápise z jednání. Ale jeho návrhy a názory ano, jen beze jména. Tak tomu bylo několik let. Kuriózní bylo, že přidružená výroba JZD v Lipově

pomáhala na zakázku ve Strážnici nejen stavět skanzen, ale také prováděla dokumentaci stavebních a řemeslných technologií či prováděla dokumentaci lidového bydlení a interiérů. A to bylo doménou právě Josefa Jančáře.

Po nečekaném úmrtí PhDr. Josefa Tomeše, CSc., ředitel Slávek Volavý vyjednal nástup Josefa Jančáře do Strážnice. Pro plnění některých výzkumných úkolů jsme potřebovali někoho s kandidaturou věd. A on byl po ruce. Povedlo se to, ovšem za podmínky, že nesmí nikoho vést a bude podřízen přímo řediteli. A jak bylo Jančářovým zvykem, na poradách hýřil nápady a uměl si do projektů prosadit své. Začali jsme mu říkat „prvotní hybatel“. Postupně si na to všichni, včetně zřizovatele, zvykli, jeho perzekuce slábla a jeho jméno se začalo objevovat nejen v zápisech, ale i při tisku větších prací.

V letech 1990–1996 působil ve Strážnici jako ředitel. Ústav lidové kultury převedl do působnosti ministerstva kultury a ten se stal institucí s celostátní působností a mezinárodním přesahem. Opřel se totiž o dokument UNESCO z roku 1989 nazvaný „Doporučení k ochraně tradiční lidové kultury a folkloru“ a pochopil, že tímto směrem je třeba se zaměřit na celou oblast péče o nehmotné kulturní dědictví. K tomuto cíli vytvořil podmínky a k plnění zásad tohoto dokumentu povolal řadu externistů. Z toho vyplynuly též nové vědecké úkoly. Začal proto spolupráci s UNESCO a s CIOFF, jejíž Českou národní sekci v roce 1993 obnovil, organizoval porady expertů ze zemí střední a východní Evropy. Výstupy z nich posloužily v roce 2003 k nové „Úmluvě o ochraně nehmotného kulturního dědictví“. On sám se výrazně zapsal právě do odborných témat těchto expertních jednání. Tu první svolal v roce 1995 do Strážnice k problematice samotného „Doporučení UNESCO“, v roce 1997 se jednalo o zásadách ochrany tradiční lidové kultury před nevhodnou komercializací a v roce 1998 o vztahu etiky a tradiční lidové kultury. Při těchto akcích sehrála vystoupení Josefa Jančáře významnou roli.

Nová koncepce zaměření ústavu se promítla takřka do všech částí jeho práce i do Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici či nových projektů. Světovou proslulost si získal projekt videodokumentace „Lidové tance v Čechách, na Moravě a ve Slezsku“ (od roku 1994) a posléze filmové dokumentace „Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice“, kde on sám zpracoval pět dílů. Na tento projekt jsme později mohli navázat programem „Nositelé tradice lidových řemesel“, což je česká varianta programu UNESCO nazvaného „Žijící lidské poklady“. Takto jsou každoročně oceňováni nejlepší řemeslníci. Josef Jančář pozměnil koncepci našeho ústavního čtvrtletníku a z *Národopisných aktualit* se stala *Národopisná revue*, doplňovaná vydáváním personálních bibliografií významných představitelů našeho oboru. Bibliografie prací Josefa Jančáře vyšla v roce 1996 jako *Bibliografická příloha Národopisné revue* č. 7.

Odborná a vědecká činnost Josefa Jančáře samozřejmě kopíruje jeho pracovní úsilí. Narodil se do zemědělské rodiny a k zemědělství měl celoživotní vztah. Věnoval se všem jeho podobám. Větší práce mohl publikovat až po svém příchodu do Strážnice. V roce 1987 vyšla práce *Tradiční podoby zemědělského hospodaření na Slovácku*, pak *Vznik a rozvoj socialistické zemědělské velkovýroby v okrese Hodonín* (1984), *Na strážnickém širém poli. (Kronika JZD SNP se sídlem ve Strážnici)* (1988) a posléze *Socialistická zemědělská velkovýroba v okrese Hodonín* (spolu s kolektivem, 1989). Jak je vidět využil tu nejen výzkumu v terénu, tak i let strávených v JZD.

Protože se vyučil tkalcem a pracoval jako vedoucí dokumentátor v ÚLUV, dalším nosným tématem jeho prací byla lidová řemesla a lidová umělecká výroba. To se promítlo jak do výstavní činnosti Slováckého muzea, tak i působení ve Strážnici. Zde můžeme připomenout 12 dílů naučného cyklu *Lidová výroba na Moravě* v Československé televizi Brno (1983), publikaci *SLOVÁČ – družstvo umělecké výroby v Uherském Hradišti* (1985) a *Lidová rukodělná výroba na Moravě* (1988). Zde je třeba uvést už výše zmíněnou dokumentaci lidových tanců, a především dokumentační projekt *Lidová řemesla a lidová umělecká výroba v České republice* (od 1993). Pro ten Josef Jančář připravil díly *Lidová keramika* (1997, 2004), *Práce ze dřeva* (1998), *Pletiva* (1995) a *Textilní techniky* (2006).

Od mládí se Josef Jančář věnoval folklorním aktivitám. Tento trend v jeho práci zesílil, když se stal ředitel strážnického ústavu. Tak jako v jiných oblastech, tak i tady publikoval řadu studií. Z větších prací připomeňme alespoň *Hradišťan 1950–1980* (1980) a *Lidová hudba a tanec na jevišti. 40 let Hradišťanu* (1989 spolu s M. Pavlicovou). Zásadní díla věnoval strážnickému festivalu: *Strážnická ohlédnutí. 50 let Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici* (1995), *60 let Mezinárodního folklorního festivalu ve Strážnici* (2005), *Národopisné slavnosti a folklorní festivaly v České republice* (2007 spolu s J. Kristem).

V oblasti lidové kultury obecně Josef Jančář byl také aktivní. Mimo jiné stál v čele týmu, který zpracoval závěrečný svazek *Vlastivědy moravské*, takže její desátý díl *Lidová kultura na Moravě* ukončil po stu letech toto monumentální dílo (2000). Spolu s dalšími vydal publikaci *Lidová kultura v kulturním vývoji České republiky* (2002) a výsledky vlastních výzkumů představil v knize *Proměny Slovácka* (2011).

Věnoval se také dějinám našeho oboru. Vydal práce *Tradice a současnost. Almanach ke 100. výročí Národopisné výstavy československé* (1995), *Etnologie – současnost a terminologické otazníky* (2005), *Strážnické inspirace. 50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici* (2006) a *Etnografie na Moravě a ve Slezsku v limitech 20. století* (2014).

Josef Jančář získal za svého života řadu ocenění, např. Stříbrný odznak Středoevropského sektoru CIOFF, Cenu ministerstva kultury Artis Bohemiae

amicis, Cenu ministerstva kultury za celoživotní péči o tradiční lidovou kulturu, Cenu Zlínského kraje Pro amicus musae nebo Cenu města Uherského Hradiště 2008. Stal se čestným členem České národopisné společnosti.

PhDr. Josef Jančář, CSc., byl výraznou osobností našeho oboru a též strážnického ústavu. Snoubily se v něm znalosti a schopnosti s uměním organizovat a řídit činnost týmu; měl jasnou představu o zaměření práce ústavu. Z toho vycházela i jeho osobní iniciativa ve vědeckých, dokumentačních a vydavatelských projektech. A ty usměrňují do značné míry práci ústavu podnes. Tím si Josef Jančář vydobyl trvalé místo v dějinách našeho oboru.

Jan Krist

Národní ústav lidové kultury ve Strážnici

Přátelská zdravice PhDr. Evě Večerkové, CSc.

Milá Evo, již Tvá předchozí životní jubilea byla pro mě příležitostí zamyslet se nad Tvou profesní dráhou a pokusit se postihnout hlavní orientaci Tvé vědeckovýzkumné, muzejní a popularizační činnosti.¹ S časovým odstupem od těchto let oceňuji nejen trvalou rozmanitost Tvých zájmů, ale i cílenou soustředěnost na co nejvýstižnější zachycení tradičních projevů materiálního a duchovního kulturního dědictví minulosti i úsilí o postižení jejich rozmanitých transformací v životě současníků.

Na našich počátečních setkáních při studiu etnografie na Filozofické fakultě tehdejší University Jana Evangelisty Purkyně v Brně (já o ročník dříve než Ty) jsme netušily, že po absolvování fakulty se staneme po sedm let kolegyněmi v Etnografickém ústavu Moravského muzea v Brně. Pod (někdy poněkud svérázným) vedením docenta Ludvíka Kunze jsme tam strávily rušné a často nelehké časy naplněné drobnou, ale potřebnou inventarizační a dokumentační prací v prostředí, které kreativní ředitel vytvářel svými projekty, jež žel ne vždy došly naplnění. Spolu jsme absolvovaly podnětné a ve své době průkopnické studium na tehdy nově vzniklé katedře muzeologie FF UJEP. Od roku 1975 se naše cesty částečně rozdělily. Tvůj vztah k muzejní práci převážil a bylo jen výrazem Tvé profesní zaujatosti a intenzity zájmů, že jsi se stala v letech 1983–1991 na tomto muzejním pracovišti ředitelkou a později emeritní pracovnící. I po mém odchodu do Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV (dnes Etnologický ústav AV ČR) jsme spolu zůstaly v úzkém pracovním i osobním kontaktu – setkávaly jsme se na různých exkurzích, konferencích, seminářích, komisích, redakčních radách

1 *Národopisná revue* 16, 2006, č. 1, s. 54–55; *Národopisný věstník* XXIII (65), č. 2, 2006, s.102–103; *Folia ethnographica* 49, 2015, č. 1, s. 3–6.